

Vulgært om pubes

Meir eller mindre «stygge» ord kallar filologane for vulgære. Ofte kjem dei ikkje med i ordbøkene. Eit ord som «piss» står ikkje i *Norsk Ordbok* av Schjøtt (1). Kloke Ivar Aasen (2) hadde det med, og det står i Falk si etymologiske ordbok (3) der det italienske «pisciare» er nemnt som opphavsord. Kluge si tyske etymologiske ordbok (4) seier at Luther brukte ordet fleire gonger i skriftene sine, og at det er «ein Lautmalendes Wort der Ammensprache». I nyare ordbøker er det sjølv sagt alltid med som oppslagsord.

For pubes er f.eks. «dotten» eit vulgært, folkeleg namn. Det kan høyrast andre, skikkeleg stygge uttrykk. Ein kar ifrå Ognahoi kom med eit namn som vart ei språkleg glede i alle fall for meg. Han har raudt hår, og vart ute for at dei erta han for dette på Handelslaget. «Eg ska seia du he fine hårfarge,» sa butikkjenta. «Å det æ ikkje rare fargen på høvehåret,» svarta denne karen. «Nei, då sko du sett *pisseskjegget*.»

I denne lynande replikken kom det eit folkeleg anatomisk uttrykk som sikkert er både korrekt, ekte og gammalt.

– Audun Øyri, Stavanger

Litteratur

- Schjøtt S. *Norsk Ordbok*. Oslo: Samlaget, 1914.
- Aasen I. *Norsk Ordbog*. Christiania: P.T. Mallings Boghandel, 1873.
- Torp A. *Nynorsk Etymologisk Ordbok*. Oslo: H. Aschehoug & Co., 1919.
- Kluge F. *Etymologisches Wörterbuch*. Berlin: Wacher de Gruyter, 1975.

Hvorfor så fine ord? Skriv norsk!

Fremmedord er fint, og bruken av dem er smittsom. I medisinsk litteratur florerer de. Eksempel: «Barna ble dag 3 etter fødselen *randomisert* til å få...». Hvorfor ikke si fikk den eller den medisinen. «At random» er engelsk og betyr på måfå eller vilkårlig.

Initiere går stadig igjen. *Initium* (latin) er begynnelse. *Initiate* (engelsk) er å innlede, sette i gang – i engelsk ordbok bl.a. forklart med: to start, og på godt norsk å starte.

Det snakkes ofte om *retrospektive* og *prospektive* undersøkelser. Hva retrospektiv angår hvorfor ikke bare si etterundersøkelse? Retro (latin) betyr tilbake.

Det snakkes om en *prospektiv* undersøkelse (*prospicere*, latin, se frem) hvis man

vil gi to pasientgrupper ulik behandling og så etterpå sammenlikne resultatene. I virkeligheten er det jo en etterundersøkelse. Hvorfor ikke bare si en sammenliknende undersøkelse?

Implementere er et populært ord og dukker nå også ofte opp i dagspressen. Eksempel: «Det møysommelige arbeidet med implementering av ordningen i den praktiske hverdag kan settes i gang.» Implementere kan bety to ting: å fullføre eller iverksette. Da bør man bruke det norske ordet som dekker innholdet i setningen.

Hvorfor ikke si svare istedenfor *respondere*?

– Kjell A. Nøkleby, Sandvika

Lindrende sedering til døende

Terminal sedering er et innarbeidet uttrykk i medisinsk litteratur og har vært mye brukt i mediene. Men selvforklarende er det ikke. Særlig i kommunikasjon med pasienter og pårørende kan helsepersonell trenge benevnelse som ligger nærmere dagligspråket.

Det er gjort mange forsøk på å finne et godt norsk avløserord. I *Språknytt*s spalte for nyord er slumresøvn foreslått (1). En rekke andre forslag med tilknytning til søvnbegrepet er senere kommet inn til Språkrådets e-postliste for forslag til avløserord, kalt Ordsmia, bl.a. skånesøvn, skånedvale, slutt-søvn, sluttslummer, slutt-døs, lindredøs, lindresøvn og smertestillende søvn (2).

Mange har imidlertid innvendinger mot bruk av ordet søvn for denne type påført bevisstløs tilstand. Det kan synes riktigere å legge vekt på det smertedempende aspektet ved behandlingen. I forbindelse med utarbeiding av retningslinjer for terminal sedering drøftet Rådet for legeetikk spørsmålet om avløserord. De valgte å benytte uttrykket lindrende sedering til døende. Reidun Førde og medarbeidere kommer inn på termvalget i sin artikkel i dette nummer av Tidsskriftet (3). *Lindrende sedering til døende* eller bare *lindrende sedering* vil bli brukt i Tidsskriftet.

– Raida Ødegaard, *Tidsskriftet*
raida.oedegaard@legeföreningen.no

Litteratur

- Nyord. *Språknytt* 2000; 28, nr. 3: 26.
- Ordsmia. www.sprakrad.no/ordsmia.htm.
- Førde R, Aasland OG, Falkum E, Breivik H, Kaasa S. Lindrende sedering til døende i Norge. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2001; 121: 1085–8.

Om uttrykket «ta/gjøre selvmord»

I Tidsskriftet nr. 5/2001 besværer psykiateren og nevrologen Lars Seier seg over at «å begå selvmord» nå til dels erstattes med å «ta/gjøre selvmord». (Skjønt både Seier og jeg vel har sluttet å *begå* dumheter. Nå *gjør* vi heller dumme ting!)

I *Nynorskordboka* fra 1986 brukes eksemplet «å gjøre selvmord». Personlig synes også jeg at uttrykkene gjøre/ta selvmord skurrer litt. Men hadde man sagt å foreta selvmord, ville jeg antakelig ikke reagert.

Slår vi opp i *Bokmålsordboka* fra 1986 på ordet mord, fortelles det at dette er en gammelbegrepsbetegnelse for overlagt drap (i motsetning til forsettlig og uaktsomt drap).

I Alf Torps *Nynorsk Etymologisk Ordbok* fra 1919, står det på oppslagsordet mord, at det kommer fra gamalnorsk morð, som betyr skammelig eller lumskt drap.

Ivar Aasens *Norsk Ordbog* fra 1873 har ikke oppslagsordet selvmord, men derimot selvdrap.

På samme måte som drap på en annen person, kan drap på en selv være overlagt, tilsett eller uaktsomt. Enkelte bilulykker hvor bilføreren omkommer, er overlagt selvdrap, mens lek-med-døden-ulykker for eksempel innen ekstrem sport, er uaktsomt selvdrap.

Kanskje bør vi gå over til betegnelsen selvdrap/selvdrap istedenfor selvmord/selvmord?

Vi har uansett en rekke brukbare språklige alternativer til å begå/ta/gjøre selvmord. Vi kan si å ta sitt (eget) liv, ta livet sitt, eller ta livet av seg (selv). Å drepe seg (selv) virker litt ufølsomt overfor de etterlatte.

– Per Stavem, Hosle

Litteratur

- Seier L. Om uttrykket «ta/gjøre selvmord». *Tidsskr Nor Lægeforen* 2001; 121: 628.

Helse

Helse er overskudd i forhold til hverdagens krav.